

Дангарина кара

Редьярд Кіплінг

Новела

Переклад: Юрій Лісняк

Поглянь на блідного мученика у вогненній сорочці.

Друкарська помилка

Цю легенду ще й досі розповідають у шалевих лісах Бербулдських гір і на підтвердження показують колишній будинок місії — нині пустку без вікон і даху. Зробив це великий бог Дангара, Бог того, що є, прегрізний, одноокий, з червоним слонячим іклом; і хто зречеться віри в Дангару, того неминуче покарає шаленство Ята — недуга, що впала на синів і дочок народу бур'я-колів тоді, коли вони відвернулись від Дангари і натягли на себе одержу. Так каже Атхон Дадзе, верховний жрець храму і охоронець Червоного Слонячого Ікла. Та коли ви спитаєте помічника начальника округи, що наглядає за плем'ям бур'я-колів, він тільки засміється — не тому, що не любить місіонерів, а просто тому, що сам бачив Дангарину помсту над духовними дітьми Юстуса Кренка, пастора Тюбін генської місії, та його шановної дружини Лотти.

А тим часом коли хто й заслужив ласки богів, то якраз пастор Юстус Кренк із Гейдельберга, що, повіривши в своє покликання, приїхав у ті дикі нетрі й привіз із собою біляву голубооку Лотту.

— Ми будемо цих поган, що в темноті ідоловірства скніють, кращими зробити, — казав Юстус на початку своєї місіонерської діяльності. — Авжеж, — додав він переконано, — вони стануть добрі й своїми власними руками працювати навчатися. Бо всі добрі християни повинні працювати.

І на платню, скромнішу, ніж одержує в Англії причетник, Юстус Кренк якось жив у своїй місії за Ка малою й Малаїрською ущелиною, над річкою Бербулдою, під голубою горою Пантх, на вершині якої стоїть храм Дангари, — в самому осередді краю бур'я-колів — голих, добросердих, неслиливих, безсоромних і ледачих бур'я-колів.

Чи знаєте ви, як то жити на такому аванпості віри? Спробуйте уявити собі самотність, більшу, ніж на найменшому провінційному посту, куди закидала вас служба, — самотність, що огортає вас, тільки-но вранці ви розплющите очі, й стрімголов жене поринати в денні труди? Листів ви не одержуєте, жодної білої людини, щоб хоч побалакати, біля вас нема; поїхати ви нікуди не можете, бо нема й доріг; звичайно, їжа, щоб не вмерти з голоду, у вас є, але смаку в ній немає; і все, що може бути у вашому житті доброго, гарного й цікавого, ви мусите шукати в собі або в благодаті, зісланий на вас.

Зранку, лопочучи босими ногами, до вашої веранди збігаються наверхнені, й нерішучі, й відверті невіри. Ви повинні бути безмежно добрі й терплячі, а крім того, ще

й проникливі, бо маєте діло з наївністю дитини, досвідом дорослої людини й хитрістю дикуна. У вашої пастви сотні всіляких матеріальних потреб, що про них вам слід пам'ятати; а головне — ви повинні, коли вже вірите в свою особисту відповідальність перед Творцем, не прогавити жодної іскорки духовності в цій галасливій юрбі. А якщо, опріч зцілення душ, ви ще беретесь лікувати й тіло, то ваше завдання тим тяжче, бо недужі й покалічені ладні визнати яку завгодно віру, аби тільки ви зцілили їх, а тоді ще й насміються з вас, що ви так наївно їм повірили.

А коли день хилиться до вечора й ваш уранішній запал вигасне, на вас нападає гнітюче відчуття марності ваших зусиль. Це почуття ви повинні поборювати, і єдина ваша спонука — віра в те, що ви змагаєтеся з дияволом за живі душі. Це велика й радісна віра, але зберігати її двадцять чотири години підряд можуть тільки люди, наділені дуже міцним здоров'ям — фізичним і духовним.

Спитайте сивоголових Баннокбернських хрестоносців-гоїтелів, яке життя у їхніх проповідників; побалакайте з членами Рейсінської євангелічної спілки — отими худими американцями, що хваляться, ніби проникають туди, куди не зважиться поткнутися жоден англієць; умовте пастора з Тюбінгенської місії — коли зумієте — розповісти вам про все, чого йому довелося зазнати. Вас відішлють до офіційних звітів, але там не згадується про людей, що втратили в дикій пустелі молодість, і здоров'я, і все, що може втратити людина, крім віри; не згадується там і про англійських дівчат, які вибирались у пропасничні джунглі Пантхських гір, знаючи наперед, що йдуть майже на певну смерть. Мало хто з пасторів скаже вам про все це, як і про молодого Давіда з Сент-Біза, що, висланий працювати на господній ниві, не витримав цілковитої самотності й вернувся до центральної місії напівбожевільним, твердячи: "Бога нема, але я жив поруч із дияволом!"

Про все це звіти мовчать, бо що важать героїзм, невдачі, сумніви, відчай і самозречення якоїсь там цивілізованої білої людини проти врятування однієї напівлюдської душі від безглуздої віри в лісових, гірських та водяних духів!

А Гальйо, помічникові начальника округи, було до всього того байдужісінько, його власними словами кажучи. Він пробув на своїй посаді вже довгенько, і бур'я-коли любили його й носили йому дарунки: вбиту острогами рибу, орхідеї з темних вологих хащів і стільки дичини, скільки він міг з'їсти. А він натомість давав їм хініну й разом з Атхоном Дадзе, верховним жерцем, вирішував їхні нехитрі громадські справи.

— Як проживеш у цій країні кілька років, — сказав Гальйо за обідом у Кренків, — то починаєш розуміти, що всі віри одна за одну не гірші. Я, звичайно, помагатиму вам, скільки моєї змоги, але глядіть не кривдіть моїх бур'я-колів. Вони непогані люди й довіряють мені.

— Я стану їх слова божого навчити, — відповів Юстус Кренк, і круглий його вид аж променів захватом. — Але не стану, звісно, їхні забобони зопалу, не подумавши, розбивати. Одначе, друже мій, ваша байдужість до питань віри є дуже негарна.

— Ет! — вигукнув Гальйо. — Я мушу дбати за їхні земні тіла й за свою діляницю, а ви вже пробуйте спасати їхні душі. Тільки не поведіться так, як ваш попередник, а то

навряд чи я зможу поручитись за ваше життя.

— А що з ним було? — незворушно спитала Лотта, подаючи йому чашку чаю.

— Він зійшов на гору, до храму Дангари — певна річ, ще не обізвавшись тут як слід, — і став гамселити старого Дангару парасолькою по голові. А бур'я-коли витурили його з храму і самого налупцювали немилосердно. Я був тоді у від'їзді, і він прислав до мене гінця з запискою: "Терплю кривду за божу справу. Викличте роту солдатів". А до найближчого військового табору більш як двісті миль. Та я здогадався, що сталося, поїхав на Пантх до старого Атхона Дадзе й побалакав з ним по-батьківському. Сказав йому: такий мудрий чоловік, як він, мусив би зрозуміти, що сахібові сонце напекло голову і він був не при собі. Побачили б ви, як вони каялись! Атхон Дадзе сам перепросив Макнамару, прислав дров, молока, курей і всякої всячини, а я пожертвував на храм п'ять рупій і сказав Макнамарі, що він повівся нерозважно. А він відповів мені, що я потураю ідоловірству. Але якби він надумався піти за гору та образити Палін-Део, бога сур'я-колів, то його посадили б на палю з обсмаленого бамбуку перше, ніж я встиг би його врятувати, а мені б тоді довелося повісити кількох бідолах. Вудьте лагідні з ними, отче... Але я не вірю, щоб ви тут багато досягли.

— Не я, а мій Господь, — поправив його Юстус. — Ми будемо з малих дітей почати. Багато їх будуть хворіти, адже так? Після дітей — матері; а потім і чоловіки. Однак я б волів, щоб ви душею з нами були.

Гальйо попрощався й поїхав важити життям, лагодячи перегнілі мости, вбиваючи занадто нахабних тигрів, ночуючи в задусі джунглів та вистежуючи сур'я-кольських воїнів, що вирядились по голови своїх братів з коліна бур'я. Він був незграбний, клишоногий молодик, той Гальйо, від природи не схильний до побожності, зате наділений жадобою абсолютної влади, що нею він і тішився в своїй непринадній окрузі.

— Ніхто не зазіхає на мою посаду, — не раз казав він похмуро. — Начальник мій заглядає сюди тільки тоді, коли певен, що тут не лютує пропасниця. Я в своїй окрузі самодержець, а Атхон Дадзе — мій намісник.

Певне, з великої зневаги до людського життя, якою він так пишався — хоча на ділі прикладав її тільки до свого власного, — Гальйо проїхав верхи сорок миль до місії, везучи на луці сідла малюсіньке брунатне немовлятко.

— Ось привіз вам, отче, — сказав він. — У колів звичай кидати зайвих дітей у лісі. Це, власне, їхнє діло, але оцього-о можете виглядіти. Я підібрав його над Бербулдою, вище острова. Мені здається, що мати весь час ішла лісом назирці за мною.

— Вона й буде перша з моєї пастви, — відказав Юстус, а Лотта, пригорнувши верескливу крихітку до грудей, ураз її втихомирила. А тим часом Матуї, що породила її і згідно з законом свого племені покинула на смерть, зачаїлась у бамбукових хащах, неначе та вовчиця, змучена, зі зраненими ногами, і стежила жадібними материнськими очима за будинком. Що хотів зробити всемогутній помічник начальника? Невже маленький чоловічок у чорному з'їсть її доньку живцем? Казав же Атхон Дадзе, що такий звичай тих людей у чорному!

Цілу довгу ніч чекала Матуї в бамбуках; а вранці з будинку вийшла білолиця жінка

з жовтими косами — Матуї ще зроду такої не бачила. На руках вона несла Матуїну доньку в чистенькому сповиточку. Лотта не дуже знала бур'я-кольську говірку, та коли мати звертається до матері, їм легко порозумітися. Побачивши руки, боязко простягнені до неї, повні туги очі, почувши палку горлову мову, Лотта відразу збагнула, хто це перед нею. А Матуї взяла свою дитину; вона ладна була стати служницею, ба навіть рабинею цієї чудесної білої жінки, бо її власне плем'я тепер її не прийме. А Лотта наплакалася з нею до знемоги на німецький манір, тобто раз у раз ськаючись.

— Спершу дитина, потім мати, а нарешті чоловік, і все для слави божої, — сказав Юстус Упователь. І чоловік справді прийшов — з луком і стрілами, дуже сердитий, бо тепер не було кому варити йому їсти.

Але оповідати всю історію Юстусового місіонерства було б задовго, і я не описуватиму докладно, як Юстус, забувши приклад свого нерозважного попередника, з важким серцем ударив Мото, чоловіка Матуї, за його жорстокість; як Мото перелякався, однак впевнившись, що його не вбито, посмілішав й став Юстусовим вірним прихильником і першим наверненим; як мала громадка неофітів зростала, на превелику досаду Атхона Дадзе; як жрець Бога того, що є, повів хитру суперечку зі слугою Бога того, що мало б бути, і зазнав поразки; як пожертви до храму Дангари птицею, рибою і медовими стільниками чимраз скупішали; як Лотта полегшувала жінкам прокляття Євине, а Юстус силкувався обтяжити чоловіків прокляттям Адамовим; як бур'я-коли повставали проти цього, кажучи, що їхній бог — ледачий бог, і як Юстус поборов хоч почасти їхню нехоть до праці та навчив їх, що чорна земля може родити не тільки земляні горіхи.

Усе те забрало не один місяць часу, і протягом усіх тих місяців сивоголовий Атхон Дадзе обмірковував помсту над своїм плем'ям за те, що воно зреклося Дангари. Подикунському хитро він удавав приязнь до Юстуса і навіть натякав, ніби сам хоче повернутись до нової віри, але поклонникам Дангари він сказав загадково: "Ті, хто пристав до отари отця, надягли одержу й моляться роботящому богові. За це Дангара нашле на них пекучий біль, вони залементують і кинуться у води Бербулди". Ночами Червоне Слоняче Ікло сурмило й завивало в горах, і вірні Дангарі бур'я-коли прокидалися й казали: "Бог того, що є, готує помсту на відступників. Дангаро, будь милостивий до пас, твоїх дітей, і віддай нам усі їхні лани".

Восени, як добре похолоднішало, до краю бур'я колів завітав начальник із дружиною.

— Сходіть подивіться на Кренкову місію, — сказав їм Гальйо. — Він по-своєму робить добре діло, і я гадаю, йому буде приємно, коли ви урочисто відкриєте бамбукову каплицю, яку він спромігся поставити. Ну, і самі ви побачите цивілізованих бур'я-колів.

Як заворушилася місія!

— Тепер пан начальник і його ласкава пані будуть на власні очі побачити, що ми добре діло зробили, і ми... тее... будемо їм своїх навернених у їхніх власними руками зроблених убраннях показати. Це буде великий день — на славу господню, — сказав

Юстус, а Лотта докінчила: — Амінь.

Юстус потай трохи заздрих Базельській місії, де навернених учили ткати, — адже його паства того не вміла; однак Атхон Дадзе останнім часом напоумив кількох бур'яколів тіпати лискуче, шовковисте прядиво з однієї рослини, що її вдосталь було на горі Пантх. Із того прядива виходила тканина, біла й гладенька, майже як тапа, що її тчуть на островах Океанії. І того дня навернені мали вперше надягти зроблене з неї вбрання. Юстус пишався безмежно.

— Вони будуть, у білі шати прибрані, пана начальника і його ласкаву пані на горі зустріти співом: "Віддаймо хвалу богові нашому!" А потім він капліцю відкриє, і... теє... навіть Гальйо почне вірити. Станьте отак, діти мої, по двоє, і... Лотто, чого вони чухають себе так? Не годиться корчитись, Нало, дитя моє. Пан начальник прийде сюди, і йому буде прикро.

Начальник із дружиною й Гальйо піднялись узгір'ям до місії. Навернені стояли ясною білою лавою, вишикувані в два ряди — всього душ до сорока.

— Ого! — сказав начальник; маючи власницьку натуру, він уже схильний був думати, що все це з самого початку його заслуга. — Я бачу великий стрибок уперед!

І то була щирісінька правда. Бо місіонерова паства раптом почала стрибати — спершу ніяково, засоромлено, з ноги на ногу, а тоді — наче згедзані коні або ошаленілі кенгуру. А з гори Пантх долетіло хрипке, болісне ревіння Червоного Слонячого Ікла. Лави навернених схитнулись, розпались і сипонули врозтіч із гучними криками болю. А Юстус і Лотта застигли на місці в жаху, мов громом биті.

— Це Дангарина кара! — зарепетував хтось. — Я горю! Я горю! В річку, а то ми пропали!

Юрма завернулася і помчала до скель, навислих над Бербулдою. Всі корчилися, дригалися, здирали з себе й кидали нове вбрання.

А навздогін їм летів рев Дангариної сурми. Юстус і Лотта підбігли до начальника, трохи не плачучи.

— Я не можу розуміти! — видихнув із себе Юстус. — Ще вчора вони десять заповідей... Що це таке? Сили небесні! Нало! Як тобі не соромно!

На скелю над головами в них, вереснувши, скочила Нала, гордість місії, чотирнадцятирічна дівчина, лагідна, слухняна, чемна — а тепер гола-голісінька й розлючена, як дика кішка.

— То задля цього я покинула своє плем'я і Дангару? — нестямно зарепетувала вона, жбурнувши на Юстуса свою спідницю. — Щоб спектись в твоєму пеклі? Сліпа мавпо! Земляний хробаче! Сушена риба! Ти мені сказав, що я не горітиму? Ой, Дангаро! Я вже горю! Я горю! Змилуйся, Боже того, що є!

І вона кинулася в Бербулду. А Дангарина сурма заревла переможно. За хвилику бистра вода вже віднесла останню навернену душу Тюбінгенської місії на чверть милі від її вчителів.

— Ще вчора вона в школі абетку вчила, — белькотів Юстус. — Це диявольські підступи!

А Гальйо вже зацікавлено розглядав Налину спідницю, що впала йому до ніг. Помацав тканину, закотив собі рукав і тернув нею по руці там, де вже не було густої засмаги. На білій шкірі враз набігла червона пляма.

— А! Я так і думав, — сказав Гальйо спокійно.

— Що це? — спитав Юстус.

— Я б це назвав сорочкою Несса...[1] А де ви взяли прядиво на цю тканину?

— Це Атхон Дадзе, — відповів Юстус. — Він нам показав, як його слід виробляти.

— Ох, старий лис! Та ви знаєте, що він дав вам нільгирійську кропиву, *Girardenia heterophylla* — траву скорпіона! Не диво, що вони так показалися! З неї роблять мотузи для висячих мостів, то вимочують півтора місяця, щоб не пекла. От хитра потвора! Треба було півгодини, щоб пропекти їхню товсту шкіру, а тоді...

Гальйо зареготав, однаке Лотта вже плакала в обіймах у начальникової дружини, а Юстус затулив обличчя долонями.

— *Girardenia heterophylla*! — ще раз промовив Гальйо. — Чом же ви мені не сказали, Кренку! Я б вас не допустив до цієї халепи! Це ж тканий вогонь! Усім відома ця рослина, крім голих колів, і якщо я хоч трохи знаю їхню натуру, більше вони до вас не повернуться.

Він поглянув на річку, де неофіти ще хлюпались, лементуючи, на мілинах, і сміх у його очах умер, бо він побачив, що справі Тюбінгенської місії серед бур'я-колів настав кінець.

Хоч Лотта з Юстусом іще цілих три місяці смутно тинялись біля спустілої школи, вони не змогли принадити туди навіть найбагатонадійніших зі своєї пастви. Де там! Адже навернення на нову віру закінчується пекельним вогнем — вогнем, що біжить по всьому тілу й пропікає до кісток. Хто зважиться вдруге накликати на себе Дангарин гнів? Нехай маленький чоловік і його жінка йдуть кудись-інде. Бур'я-коли їх не хочуть. Неофіційне попередження Гальйо, що він повісить у храмі всіх жерців Дангари й самого Атхона Дадзе, коли з голови Кренків хоч волосина впаде, захистило Юстуса й Лотту від куценьких отруєних стріл бур'я-колів, однаке ні риби, ні курей, ні стільників, ні солі, ні поросят до їхніх дверей ніхто не приносив. А жити, на жаль, доводиться не тільки душу, а й тіло.

— Їдьмо звідси, моя дружино, — сказав Юстус. — Тут нам нема чого робити, і господня воля була, щоб хтось інший це діло зробив — у кращий час. А ми поїдемо звідси, і я... теє... стану ботаніку вивчати.

Якщо комусь захочеться знову навертати бур'я-колів, то знайте, що під горою Пантх іще стоять принаймні стіни місії. Але капицю й школу вже давно поглинули джунглі.

Примітки:

[1] Герой античного міфу Геракл загинув у муках, надягши сорочку кентавра Несса, просочену його кров'ю, в якій була отрута з Гераклової стріли.